

Lausunto: Tekoäly varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa - lainsäädäntö ja suositukset

Diaarinumero: OPH-6433-2024

Pelastakaa Lapset pitää tärkeänä sitä, että Suomessa laaditaan ennakoiden ohjeita tekoälyn käyttöön varhaiskasvatuksessa, opetuksessa ja koulutuksessa. Koska tekoälyä koskeva kehitys on nopeaa, on myös tarpeellista päivittää ohjeita lyhyin väliajoin. Päivittäminen tulee tehdä yhteistyössä lasten, nuorten, lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten ja päättäjien kesken.

CSC, Tieteen tietotekniikan keskus, selvitti opetus- ja kulttuuriministeriön tilauksesta millaisia ohjeistuksia lapsiin ja nuoriin liittyen tekoälyn käytöstä on julkaistu kansainvälisesti. CSC:n selvitys tekoälysuosituksista lapsiin ja nuoriin liittyen toteutettiin tutkimalla järjestöjen, kuten OECD:n ja UNICEF, sekä eri maiden viranomaisten ohjeistuksia ja vertailemalla niiden tekoälyä koskevia sisältöjä ja niiden pääkohtia. Tarkastelussa olivat poliittiset, eettiset ja teknologiset linjaukset.

Linjauksissa peräänkuulutettiin eniten sitä, että **lapsia ja nuoria tulisi suojella tekoälyn väärinkäytöltä**. Lisäksi kävi ilmi, että monessa tekoälyä käsittelevässä materiaalissa on nostettu esille **lapsen oikeudet ja kuinka niiden toteutumisen tulisi olla myös tekoälykeskustelun lähtökohtana**. Myös lasten ja nuorten toimijuutta korostettiin suojelun rinnalla. Lapset ja nuoret tulisi ottaa osaksi tekoälystä käytävää keskustelua ja heidät tulisi huomioida tekoälysovelluksia suunniteltaessa. **Myös epäsuoria vaikutuksia tulisi tarkastella**.

1. Miten hyvin suositukset ohjaavat koulutuksen järjestäjiä ja opetushenkilöstöä tekoälyn käytössä ja hyödyntämisessä?

Katso Pelastakaa Lasten lausunto suositusten ensimmäiseltä lausuntokierrokselta https://www.pelastakaalapset.fi/wp-content/uploads/2025/02/lausunto_1_tekoaly-varhaiskasvatuksessa-ja-koulutuksessa.pdf

2. Minkälaisia mahdollisia muutoksia ehdotatte suosituksiin?

Yleisissä periaatteissa kohdassa 2 luetellaan keskeiset lait, jotka on otettava huomioon. Näiden lisäksi tulisi kirjata, että **suositusten tulee ohjeistaa takaamaan perus- ja ihmisoikeudet**.

Suosituksissa, alaikäisten lasten ja nuorten ollessa kyseessä, on nostettava esille myös velvoite noudattaa YK:n lapsen oikeuksien sopimuksesta nousevia yleisperiaatteita. Näitä ovat **lapsen etu** (3 artikla 1 kohta), **lapsen oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuiksi** (12 artikla),

syrjinnän kieltö (2 artikla) ja lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (artikla 6).

Velvoitteet lainsäädännön pohjalta -luvussa kohdassa 4 on mainittu lyhyesti, että on varmistettava, ettei oppijaan kohdistu kasvun ja kehityksen kannalta haitallisia sisältöjä ja menetelmiä. Edellä mainittu lause, edellyttäisi tarkennusta siihen, mitä tämän tulisi olla konkretian tasolla.

Kuten edellisellä lausuntokierroksella totesimme, on tärkeää huomioida lapsen oikeus suojeluun. **YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 6. artiklan velvoitetta lapsen oikeudesta kehitykseen tulee aina tulkita laajasti niin, että on turvattava niin psyykinen, hengellinen, moraalinen ja sosiaalinen kehitys.**

Tekoälyjärjestelmät mahdollistavat lapsiin kohdistuvan väkivallan aivan uudella ja haitallisella tavalla. Jo nyt on nähtävissä kansainvälisesti tekoälyllä tuotetun, lapsiin kohdistuvaa seksuaaliväkivaltaa todistavan kuvamateriaalin räjähdysmäinen kasvu maailmanlaajuisesti.

Toisaalta Suomessa on nähtävissä se, kuinka lapset itse luovasti käyttävät tekoälysovelluksia häirintään, kiusaamiseen ja loukkaavan materiaalin tuottamiseen ja levittämiseen. Tekoälysovellusten käyttö opetusympäristöissä ei saa avata lisää uusia mahdollisuuksia lapsille käyttää niitä vertaistensa uhkailuun, kiristämiseen ja kiusaamiseen kouluympäristöissä.

Tästä yksi konkreettinen esimerkki ovat jo nyt laajasti lasten käytössä olevat **ns. nudify-sovellukset**, eli sovellukset, joilla koulukaverista voi ottaa kuvan normaalissa toimintaympäristössä ja käyttämällä tekoälysovellusta se muuttaa kuvan alastonkuvaksi. Tällainen toiminta tulee kaikin keinoin estää.

Lapset ovat myös erityisen herkkiä radikalisoituneiden ääriyhmiön propagandalle, mitä tuotetaan deep fake-teknologian avulla. Deep fake tai syvävääreännös on aidolta vaikuttavaa elävää kuvaa ja ääntä sisältävä videovääreännös, joka on tuotettu keinotekoisesti yhdistelemällä kuvia ja videoita koneoppivan tekoälyn avulla. Videon suunnittelija pystyy määrittelemään, mitä videolla esiintyvä henkilö tekee tai sanoo videolla.

Yllä esitettyjen esimerkkien valossa on tarpeellista, että **suosituksissa huomioidaan lasten turvataitojen opettaminen, jotta lapset oppivat käyttämään tekoälyä vastuullisesti ja turvallisesti.** Tekoälyyn liittyvää turvataitoja edistävää materiaalia on vielä Suomessa hyvin vähän tarjolla ja tarvitaan siksi lisää ikä- ja kehitystasoista opetusmateriaalia.

3. Mitä muita huomioita teitte suosituksista?

YK:n lapsen oikeuksien komitean Yleiskomentissa nro 25 (2021) digitaaliseen ympäristöön liittyvistä lapsen oikeuksista kohdassa 103 todetaan: "Digitaalista opusteknologiaa koskevien standardien avulla tulisi varmistaa, että teknologioiden käyttö opustarkoituksissa on eettistä ja tarkoituksenmukaista ja että ne eivät altista lapsia väkivallalle, syrjinnälle,

henkilötietojen väärinkäytölle, kaupalliselle hyväksikäytölle tai muille heidän oikeuksiensa loukkauksille.” Yleiskommentista löytyy myös muuta ohjeistusta, jota on tarpeellista ottaa varhaiskasvatukseen ja koulutuksen ohjeistuksen viimeistelyssä huomioon.

1.2. Suositukset kohdassa 4 ohjeistetaan koulutuksen järjestäjiä antamaan ohjeita tekoälyn käyttöön niin, että kestävä kehityksen näkökulmat tulevat huomioiduksi. Kuten ensimmäisellä lausuntokierroksella totesimme, tulisi tekoälyn ympäristövaikutuksiin paneutua selkeämmin. Nyt asiaa avataan vain lyhyellä lauseella, jossa erityisesti negatiiviset ympäristövaikutukset kuten runsas vedenkulutus jää näkymättömiin.

Ympäristönäkökulma on olennainen myös lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta. YK:n lapsen oikeuksien komitean Yleiskommenttia nro 26 (2023) lapsen oikeuksista ja ympäristöstä sekä erityisesti ilmastonmuutoksesta on syytä tarkastella, kun ohjeita tekoälyn käyttöön varhaiskasvatuksessa, opetuksessa ja koulutuksessa viimeistellään.

Suosituksissa tulisi lisäksi huomioida vielä tarkemmin lapsen oikeus tietoon ja osallisuuteen. **Tekoälyavusteinen lapsiin kohdistuva päätöksenteko lapsen koulutukseen liittyen on aina erityisen iso riski.**

Myös lapsille itsellään pitää olla tarjolla tietoa näistä järjestelmistä ja päätöksenteon kriteereistä ikä- ja kehitystasoisesti, heidän ymmärtämällään äidinkielellä ja huomioiden myös vammaisten ihmisten oikeuden saada tietoa. Kaiken ohjeistuksen tulee olla ymmärrettävässä lapsiystävällisessä muodossa.

Ohjeita on tarpeellista laatia lasten ja nuorten kanssa yhdessä. Lapsia ja nuoria tulee kuulla säännöllisesti tekoälyn käyttöön ja sitä koskevaan oppilaitoskohtaiseen kehittämiseen ja toimeenpanoon liittyen. Tiedon lisäksi lapsilla pitää olla oikeus vaikuttaa heitä koskevaan päätöksentekoon.

Lisätietoja:

Mikko Ahtila
asiantuntija
mikko.ahvila@pelastakaaalapset.fi

Tiina-Maria Levamo
johtava asiantuntija
tiina-maria.levamo@pelastakaaalapset.fi